

Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne (Online)

Wydział Społeczno-Ekonomiczny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie
Faculty of Social Sciences and Economics, State University of Applied Sciences in Konin, Poland
<http://ksse.pwsz.konin.edu.pl>

Redaktorzy (Editors)

Redaktor naczelny: Jakub Bartoszewski

Zastępca redaktora naczelnego i redaktor statystyczny: Artur Zimny

Zastępca redaktora naczelnego: Karina Zawieja-Żurowska

Tom 7, nr 3, wrzesień 2021 (Vol. 7 No. 3 September 2021)

Rada Naukowa (Editorial Board)

- prof. zw. dr hab. Krzysztof Wieczorek (Uniwersytet Śląski)
prof. dr. Frank Jarle Bruun (Lillehammer University College, Norwegia)
prof. dr. Hans-Jørgen Wallin Weihe (Universitetet i Stavanger, Norwegia)
prof. assoc. dr Inese Kokina (Uniwersytet Daugavpils, Łotwa)
prof. dr Mordecai Roshwald (Uniwersytet w Minnesocie, USA)
dr hab. Henryk Noga, prof. nadzw. (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)
dr hab. Przemysław Osiewicz, prof. nadzw. (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu)
dr hab. Michał Pluciński, prof. nadzw. (Uniwersytet Szczeciński)
dr hab. Piotr Szczypa, prof. nadzw. (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie)
dr hab. Krzysztof Wiak, prof. nadzw. (Katolicki Uniwersytet Lubelski)
dr hab. Magdalena Ziolo, prof. nadzw. (Uniwersytet Szczeciński)
dr hab. Zbigniew Klimiuk, prof. nadzw. (Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku)
doc. PaedDr. Jana Depešová, PhD (Univerzita Konštantína Filozofa w Nitrze, Słowacja)
dr psych. Doc Valerijs Dombrovskis (Uniwersytet Daugavpils, Łotwa)
dr Gediminas Sargunas (Panevėžys College, Litwa)
dr Pankojini Mulia (India Institute of Technology Dhanbād, Indie)
dr Jelena Prtljaga (Uniwersytet w Belgradzie, Serbia)
dr Aleksandra Gojkov-Rajić (College Mihailo Palov Vršac, Serbia)
dr Bartłomiej Skowroński (Uniwersytet Warszawski)

Redaktor naczelny (Editor)
Jakub Bartoszewski

Zastępcy redaktora naczelnego (Deputy editors)
Artur Zimny, Karina Zawieja-Żurowska

Redaktorzy językowi (Language editors)
Maria Sierakowska (język polski)
Jolanta Łaniecka (język angielski)

Artykuły dostępne są na licencji Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)
Articles are licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Redakcja i korekta: Maria Sierakowska
Projekt okładki: Agnieszka Jankowska
Skład: Piotr Bajak

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja elektroniczna

ISSN 2719-7794

Wydawca
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie
ul. Przyjaźni 1, 62-510 Konin
<http://www.konin.edu.pl>, tel. 63 249 72 00

Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne (Online)

Wydział Społeczno-Ekonomiczny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie

Tom 7, nr 3, wrzesień 2021

<http://ksse.pwsz.konin.edu.pl>

Spis treści

O autorach..... 177

Artykuły:

Peter Jusko – *Trans-semantic ecosocial contexts in solving social problems during the First Wave of the COVID-19 pandemic*..... 179

Oleksandra Jankowycz – *Przenikanie się idei pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu jako czynnika przemiany świata współczesnego i człowieka* 191

Wanda Musialik – *Karta. Stefan Wyszyński – wpływ na społeczeństwo polskie. Czy spadek (nie) został odebrany? Niektóre komentarze* 201

Informacje dla autorów 211

O autorach

Wanda Musialik – prof. dr hab., historyk. Od 2002 r. prof. Politechniki Opolskiej, ostatnio w Katedrze Ekonomii, Finansów, Badań Regionalnych i Międzynarodowych Wydziału Ekonomii i Zarządzania. Autorka ponad 200 publikacji, m.in. 4 monografii autorskich i 12 redagowanych, a także współredagowanych, w tym „Duchowieństwo wobec przemian społeczno-kulturalnych w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Materiały z konferencji” (red. z J. Myszoem, Warszawa 1995), a także samodzielnie, m.in. „Górnoślązacy w parlamentach II Rzeczypospolitej (Opole 2004), Zakony żeńskie na Śląsku w XIX i XX w.” (Opole 2006), „The Identity: Global, European and Local Perspective. Anthology” (Opole 2013), „Region. W współczesne przejawy dziedzictwa” (Opole 2014), „Z historii rzemiosła na Śląsku Opolskim” (Opole 2017). Zainteresowania naukowe koncentruje wokół historii grup społecznych i historii gospodarczej, a także biografistyki śląskiej.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5548-0118>

e-mail: w.musialik@po.edu.pl

Oleksandra Jankowycz – dr hab., prof. Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy i kierownik Katedry Wczesnej Edukacji, Pedagogiki Specjalnej, Resocjalizacji. Profesor Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Włodzimierza Hnatiuka w Tarnopolu (Ukraina), kierownik Katedry Pedagogiki i Metodyki Edukacji Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej oraz sekretarz rady naukowej na tej uczelni. Autorka ponad 150 publikacji.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4253-5954>

e-mail: yankov@tnpu.edu.ua

Peter Jusko, prof. PaedDr., PhD. – kierownik Katedry Pracy Socjalnej na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy. W działalności pedagogicznej, naukowo-badawczej i wydawniczej zajmuje się polityką społeczną,

pracą socjalną z młodzieżą oraz profilaktyką zjawisk społeczno-patologicznych. Jest autorem i współautorem ponad 20 publikacji książkowych, ponad 100 opracowań naukowych i zawodowych krajowych i zagranicznych, oraz ponad 30 artykułów w czasopismach krajowych i zagranicznych. Ma ponad 200 cytatów i odpowiedzi na temat swojej pracy w kraju i za granicą. Uczestniczył w ponad 20 naukowych projektach badawczych.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1401-035X>

e-mail: peter.jusko@umb.sk

Trans-semantic ecosocial contexts in solving social problems during the First Wave of the COVID-19 pandemic

Peter Jusko

Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy

<https://orcid.org/0000-0003-1401-035X>peter.jusko@umb.sk

Transemantyczne konteksty ekospołeczne w rozwiązaniu problemów społecznych w pierwszej fali pandemii COVID-19

Artykuł dotyczy strategii argumentacji, które zostały zarejestrowane w medialnej debacie publicznej w okresie od marca do kwietnia 2020 na Słowacji i ukazuje ich związek z zastosowaniem ekospołecznych podejść do rozwiązywania problemów społecznych na przykładzie pandemii SARS-CoV-2. Główne pytanie badawcze (MRQ) brzmiało: Jakie są transemantyczne powiązania stworzone przez zastosowanie podejścia ekospołecznego do rozwiązywania problemów społecznych podczas pandemii koronawirusa? Na podstawie przedstawionych wyników można stwierdzić, że podejście ekospołeczne znalazło odzwierciedlenie w kontekście zmiany paradygmatu immunologicznego poprzez wykorzystanie toposu liczb (liczby zarażonych i ofiar) w strategiach argumentacyjnych na temat znaczenia pandemii i podjętych działań, poprzez dodanie toposu historii (konsekwencje poprzednich globalnych pandemii) do kształtowania się stosunków pod wpływem “uzdawiania” pragmatycznego metahumanizmu, a tym samym wspierania “leczących” środków ekonomicznych i internalizacji infrakarności jako części biopotęgi oraz jako środka wzmacniającego pozycję klienta społecznego w rozwiązywaniu problemów społecznych poprzez topos użyteczności przy uzasadnieniu znaczenia środków przeciwepidemicznych.

Słowa kluczowe: problem społeczny; społeczeństwo; ekologiczna praca socjalna; pandemia SARS-COV-2; styl życia; środowisko; zarządzanie kryzysowe

1. Introduction and Methodology

The Social Problem can be defined as a state of society or social situation that grows from discussions between the existence of an individual in society and the social conditions of human existence. However, not every fulfillment of individual needs cannot be considered. We consider social problems when individuals or groups of people are not their own wine to satisfy their socially recognized needs and interest (Wildmannová, 2005).

The importance of Ecological Social Work in solving social problems today is emphasized in connection with the changes that this society undergoes during and after the pandemic of the new coronavirus, and these changes directly affect the prevalence of social problems. One such process taking place today is a change in rationalising the importance of digitalization, which, instead of the original meaning of obtaining information (i.e. help), is increasingly used for control (TSAR, 2020b). "Originally a transparent society becomes a society of control" (Byung-Chul Han, 2016, p.199). This change could be seen during the SARS-COV-2 pandemic in social work, while working with several target groups, e.g. with seniors in social services facilities, or residents of marginalized Roma communities. During the first wave of the pandemic, the notion of control also appeared in the phrase "to have a situation under control". The reassuring moral basis for presenting that the "situation is under control" to the population is obvious, and the degree of its persuasiveness is related to the targeting and effectiveness of the anti-pandemic measures taken.

The application of eco-social approaches to the social problems' solution is necessary not only on a geographical or economic level, but also on an individual or more precisely subjective level. The subjectivisation of the "invisible threat" lurking (not only) in the outside world significantly affected even banal activities such as e.g. shopping or visiting relatives and friends during the corona crisis. Solving social problems in the "uncertain time" of the spread of a new coronavirus also requires a change in the individual approach to the search, but also to the application of solutions in everyday life, as well as in the professional performance in the social work environment. "The perception of life as a continuous chain of problems and their solutions causes not only the risk of burn-out, but also the neglect of other, no less important aspects of reality, which do not primarily contain evaluative opinions of success or failure, victory or defeat, but in terms of metaphysically oriented eco-social approaches they also include the questions of the adequacy of human life" (Levická et al., 2012, p.52), i.e. whether this life is accepted on a theoretical and practical level and if it is productive, meaningful, and carried by man.

The base of this study is theoretical research which does not work with any specific data. It deals with argumentation strategies that were recorded in the media public debate in the period March – April 2020 in the Slovak Republic and discusses their connection with the application of eco-social approaches to solving social problems using the example of the SARS-CoV-2 pandemic. The research perceives these strategies from a theoretical point of view and conclusions of a theoretical nature are formulated. The Critical Discursive Analysis (CDA) research method was used in this research. This qualitative research method addresses the social problems associated with power that are discursive in nature while this method also examines the power within discourses as well as power over discourses.

The analysis and interpretation of the texts had two phases:

1. The text analysis in the production phase consisted of the specific content, articulated topics and subtopics identification which most constructively formulated the public debate about the spread of the new coronavirus in Slovakia in its first phase, i.e. from March 6, 2020 (detection of the first case of SARS-CoV-2 infection in the territory of the Slovak Republic) to April 22, 2020 (until the beginning of gradual measures release to prevent the spread of a new coronavirus) and subsequent discursive strategies identification (compiled according to Wodak-Meyer, 2001).
2. The phase of reception (interpretation), where so-called contextualizing indications were used (cf. Gumperz, 2009), which enabled interpretation of discourse fragments in ways that relate them to the interpretive frameworks of the questions researched.

The research sample consisted mainly of texts in separate sections on the new coronavirus in the largest Slovak Internet news media, namely *aktuality.sk* (Coronavirus), *sme.sk* (Coronavirus in Slovakia), *pravda.sk* (#coronavirus), *pluska.sk* (coronavirus), *dennikn.sk* (Coronavirus), *Hnonline.sk* (Coronavirus COVID-19), *cas.sk* (Coronavirus), *dnes24.sk* (corona) and *topky.sk* (Coronavirus in Slovakia), which, according to the IABmonitor audit, reached a monthly traffic of more than 2 million users in the monitored period. This made them the most quantitatively significant among the news media in constructing argumentation strategies in the public debate in the Slovak Republic in the first phase of the SARS-CoV-2 pandemic. These texts were supplemented by other news media, which also contributed to this topic by media presentation. The research sample consisted of the texts with identified argumentation strategies with eco-social contextualizing indications, the references of which are presented continuously in the footnotes.

The main research question (MRQ) is: What are the trans-semantic links created by eco-social approach application to solving social problems during the coronavirus pandemic?

2. Results and their interpretation

The main research question aimed to ascertain the trans-semantic links created by the application of an eco-social approach to solving social problems during the first wave of the coronavirus pandemic. Selected argumentation strategies and discourse fragments are listed in Table 1.

Table 1

Selected argumentation strategies and discourse fragments related to MRQ

Argumentation strategy	Discourse fragment	Source
Topos of numbers	<i>The COVID-19 cases and the death rate as well as the number of affected countries are expected to rise more rapidly in the near future.</i>	https://www.topky.sk/cl/11/1868257/PRAVE-TERAZ-WHO-potvrtilo--ze-novy-koronavirus-je-oficialne-pandemia
Topos of history	<i>The two influenza pandemics in the second half of the 20th century had almost no impact on the global economy. Needless to say, the global economy has completely transformed since then.</i>	https://e.dennikn.sk/1831101/ake-budu-ekonomicke-dosledky-pandemie-co-vieme-aco-nie/
Topos of usefulness	<i>A face mask is not a magical piece of armour. It does not guarantee complete immunity to the spreading infection. It, however, offers protection not only to the wearer, but also to their closest connections. Everyone will be protected if used by everyone.</i>	https://video.sme.sk/c/22372040/preco-nosit-rusko-a-ako-starat-o-rusko-video.html

The trans-semantic eco-social precondition to solving social problems is represented here as an eco-social approach blending various theories and approaches in social work that are in line with expectations to long-term sustainability. These emphasize that it is important to accept a holistic and systematic perspective on social problems and the mutual relationship between lifestyle and environment (Germain, Gitterman, 1980). The global spread of the new coronavirus disease COVID-19 (TSAR, 2020a) proves this approach of solving social problems to be appropriate. Measures taken locally during the first wave of the pandemic had global impact. They forced those working abroad to answer questions related to their social identity around whether take the steps to return to their home country or not and reintegrate into their native social system. The COVID-19 pandemic poses a major threat to global systems of public health according to Alanagreh, Alzoughool and Atoum (2020). The increasing number of cases and deaths in the first wave of the pandemic warned society that even the worst-case scenario is likely to happen. Even though the knowledge of the SARS-

CoV-2 infection cycle is shared globally, the treatment strategy for the COVID-19 patients remains unclear. The first wave of the coronavirus pandemic can be labelled as an unforeseen event with a major impact on global society. The event belongs to the so-called “black swan” events and there are several criteria for their identification (Taleb, 2011):

- the event comes as a surprise to the observer and is not a common event,
- the event has a considerable impact,
- there is a rationalization phase.

Such perspectives on the nature of social problems have profound significance not only in terms of terminology but also in the actual social intervention process. There is an interconnection between the biological and social (material and human) aspects e.g. in a controlled global relation forming process, where the working precariat “is just an unattractive trash of global oppressive society (Suša, Hrubec et. al., 2017, p. 144). A statement of similar pragmatic metahumanism, sounding equally radical, claims that waste causes troubles only if it piles up. In natural/social contexts, this means that as the piled up waste is transported to incineration plants to be taken care of, the existence of pandemics similar to SARS-CoV-2 (Baláž, 2020), is considered a “recovery for the economy” by a part of the social elite. The economic impact of the pandemic is crucial for sustainability of economic self-sufficiency evaluation from the global economy perspective in both the pandemic and the post-pandemic periods. The first wave of the pandemic accentuated self-sufficiency in the field of medical and hygiene aids, food and agricultural products, drugstore products as well as everyday consumer goods and services.

Setting universally accepted rules in such a contradictory situation is extending to the formal aspect (law making process) and creation of the informal rules. Internalization of infra-penalty (Foucault, 2000 p. 289) seems to be the trans-semantic link to this process. “It incorporates informal standards into everyday life and means that the rules are not considered to be followed but simply lived, automatically respected and reproduced” e.g. the obligation to wear a face mask (Kozinková, Matkovská, Rybár, 2020) in the beginning of the pandemic. As the time progresses, this topic starts to be seen from the perspective of human rights. Problems that recently received high media coverage referred to the degree to which wearing a face mask was considered satisfactory and how could the obligation be enforced, what are the exceptions to wearing a face mask and others. This terminologically anchored perception of informal standards is in compliance with an eco-social approach, mostly with such frequently used terms as ordinariness and lifeworld. Accepting the set rules as a way to empower the social client in solving the social problems implies the possibility

to use the term “biopower” focusing on encouragement, strengthening, control, oversight and increase in organization and the ratio of forces subject to it (as in Kakuk, 2017). First and foremost, it is the “unlocking” of the client in order to use their human potential when solving their own social situation.

3. Discussion

The aim of this discussion is to interpret what the presented research findings confuse in relation to ecosocial approaches to solving social problems during the first wave of the SARS-CoV-2 pandemic, especially in the area of their trans-semantic context.

The starting point for conceptualising of the relationship between social work as a helping profession and the social practice is the necessity to get acquainted with the clients’ normal everyday routine before addressing the problematic situations they are facing. Getting to know the “live world” of the social work clients during the Corona crisis means to identify what really determines their life. These factors include profanation of the world, i.e. underestimating or even disparaging the importance of the meaningful things in their life during the Corona crisis; for example, the importance of maintaining contact with the social environment for the senior citizens (*Desiatky televíznych staníc...*, 2020). According to Zolnikov and Furio (2020), social distancing was implemented as a primary intervention to tackle the COVID-19 pandemic and hamper spreading of the virus. From the ecosocial point of view, social distancing provides an opportunity to decide (who to meet, where to go, how to spend time in home isolation, etc.), but also time to reflect upon our identity: who we are, where we belong, and where we are heading to. Although social distancing is good for halting the virus, the lack of social interaction can lead to certain issues. These issues can cause some people to disparage the infected individuals or even change the overall social mindset towards questioning the values, moral relativism, or “moral entrepreneurship”. The negative consequences directly affect the way social problems are addressed. They include profanation of science, education, healthcare, or even the ordinary way of life. Seeing consumption as a civil right is egoistic on the individual level and on the society-wide level, it generates pressure to increase the unstable economic growth and consumption itself, which is not sustainable in the long-term. Ecological, ecosocial, and economic sustainability of our current way of life has become an important topic of the public debate. It could be observed during the first wave of the novel Coronavirus pandemic. An example of such debate was shopping during the Corona crisis (*Dlhočizné rady...*, 2020) – a social change was called for. Social practice applying the ecosocial approach needs to transform as does the everyday life as such.

In the analysis of ecosocial approach and the way they affect the social problems during the pandemic, the temporal and financial aspects are important. Creating a productive and effective solution to social problems using ecosocial approaches (mainly in the context of deep ecology) requires us to realize that the participants in these processes need time to reach the highest cognitive intensity possible (Newport, 2016, p. 93) – the desired state in which the relevant solutions to social problems are actually found and applied. Successful management of an emergency state requires enough time to take the necessary steps and eliminate the problematic situations. In this case, the chain of equivalence would look like this: long-term – intensity – solution. In containing the SARS-COV-2 pandemic, it means long-term and nation-wide compliance with the measures that prevent uncontrolled spreading of the virus (*Od 21. apríla platia...*, 2020). Interconnecting the social and ecological aspects, i.e. introducing measures, generates costs that can be covered by the government (TASR, 2020c) or take the form of shared social suffering (SITA, 2020; Walerstein et al., 2016, p. 203)

Conclusion

This research based on critical discursive analysis of social reality is mainly focused on characteristics associated with the application of ecologically oriented social work. Its application was demonstrated on the example of solving social problems during the first phase of the SARS-COV-2 pandemic in the Slovak Republic. The conclusion is focused on answering the main research question, to inform about the implementation of nationwide research covering the strictest measures taken after the first diagnosed case of COVID-19, to offer recommendations for research and practice of social work related to solving social problems. These problems correspond with eco-social approaches in social work as well as proposals for social changes and they take into consideration experiences during the first wave of the new coronavirus pandemic in terms of applying eco-social approaches to solve social problems.

Answering the main research questions:

What are the trans-semantic links created by eco-social approach application to solving social problems during the coronavirus pandemic?

On the basis of the presented results, the following links can be stated:

- The eco-social approach was reflected in the context of immunological paradigm change confirmed when using the topos of numbers (number of infected and victims) in argumentation strategies related to the importance of pandemic and taken measures.

- Using the topos of history (consequences of previous global pandemics) to form regulated global relations under the influence of “healing” pragmatic metahumanism and thus supporting “healing” economic measures.
- Internalization of infra-penalty as a part of the biopower use as a means to empower the social client in solving social problems via the topos of usefulness when justifying the importance of anti-epidemic measures.

Other research was conducted during the first wave of the SARS-CoV-2 pandemic in the Slovak Republic. The Institute for sociology of SAS conducted the series of research studies “Ako sa máte, Slovensko?” (How are you, Slovakia?) of which the first two were undertaken from March to April 2020. These research studies were made during the strictest measures established after the first diagnosed case of COVID-19 in Slovakia. Research studies “Ako sa máte, Slovensko?” (How are you, Slovakia?) undertaken from March 2020 and April 2020 are available online in the Slovak archive of social data (<http://sasd.sav.sk/sk/aktuality.php?id=1363&r=1>). Both studies were conducted by quota selection from the MNFORCE company online panel. The sample was selected to represent the following socio-demographic factors: sex, age, region, size of the place of residence and level of education. The research covers only part of the population that have access to the internet. Therefore, older respondents without internet access are absent from the research. The research “Ako sa máte, Slovensko? March 2020” shows the situation after the first case of COVID-19 was diagnosed in Slovakia on 6 March 2020. At the time of data collection (6 March 2020) there was an obligation to wear a face mask in Slovakia. Schools and shops (except for groceries, pharmacies, medical supply stores, chemist’s, petrol stations, banks, posts and some others) were closed before the data collection. The research is focused on public concerns about the disease, expected duration of the epidemic, consent and adherence to quarantine measures and changes in behaviour during the epidemic. Concerns about work, income situation changes, changes in leisure activities and family relations are collected as well. In addition, it also shows respondents’ different shopping behaviour in that period (MNFORCE, s.r.o. Seesame, s.r.o. the Institute for sociology of SAS. Institute for Research in Social Communication SAS. *Ako sa máte, Slovensko?*, March 2020). The second research “Ako sa máte, Slovensko?, April 2020” is focused on quarantine measures taken during the second month after the first diagnosed case of COVID-19 Slovakia on 6 March 2020. The ban of movement between districts during Easter ended one week before the data collection. It was the most restrictive quarantine measure taken in Slovakia at that time. The research is focused on public concerns about the disease, expected duration of the epidemic, consent and adherence to quarantine measures and changes in behaviour during the epidemic,

approving the measures and government interference in personal liberty. Concerns about work, income situation changes, changes in leisure activities and family relations are collected as well. These questions were asked also in a piece of compatible research named 'Austrian Corona Panel Project' carried out at the same time in Austria (MNFORCE, s.r.o. Seesame, s.r.o. the Institute for sociology of SAS). Institute for Research in Social Communication SAS. *Ako sa máte, Slovensko?*, April 2020).

At the end of this paper we suggests social changes that take into account the experience during the coronavirus crisis in terms of the application of eco-social approaches to solving social problems:

The COVID-19 pandemic has led to increased social isolation and separation from the natural world. According to Willoughby (2020) social work practices should be more inclusive of the natural environment in the person-in-environment framework. Ecosocial work addresses the importance of the natural environment in social work practice. Interventions for engaging the natural environment in social work practice are explored. Connecting to the natural environment can be beneficial for personal and professional growth. The COVID-19 pandemic is a crisis that has provided time for reflection to reassess our relationship to nature. Social workers have the opportunity to incorporate biophilia and deep ecology for personal and professional growth. Moving forward to a post-pandemic world, recommendations to further engage with nature, particularly in urban settings, are considered.

To optimize connection between medical and social care during the pandemic (e.g. synergic coordination of medical staff and social workers when testing clients and employees in social service facilities or marginalised community members, effective cooperation of the Ministry of Health and the Ministry of Labour, Social Affairs and Family in asserting measures that promote public health protection).

To increase functional participation of social workers in the pandemic outbreaks (e.g. community social work in Roma slums under quarantine, permanent workload of employees in social service facilities with detected SARS-CoV-2 infection, involvement of the Slovak Chamber of Social Workers and Social Work Assistants in the process of accepting and implementation of measures concerning social work target groups).

References

- Allanagreh, L., Alzoughool, F., Atoum, M. (2020). The Human Coronavirus Disease COVID-19: Its Origin, Characteristics, and Insights into Potential Drugs and Its Mechanisms. *Pathogens*, 9(3), 331. DOI: 10.3390/pathogens9050331
- Baláž, V. (2020, March 31). *Aké budú ekonomické dôsledky pandémie? Čo vieme a čo nie*. Downloaded: <https://e.dennikn.sk/1831101/ake-budu-ekonomicke-dosledky-pandemie-co-vieme-a-co-nie/>
- Byung-Chul Han. (2016). *Vyhořelá společnost*. Praha: Rybka Publishers.
- Desiatky televíznych staníc sa zapojili do spoločnej iniciatívy. Zostaňte doma, odkazujú divákovi*. (2020, March 26). Downloaded: <https://strategie.hnonline.sk/media/2119837-desiatky-televiznych-panic-sa-zapojili-do-spolocnej-iniciativy-zostante-doma-odkazuju-divakovi>
- Dlhocizné rady aj prázdne obchody: Nové opatrenia pre seniorov spôsobili chaos*. (2020, April 22). Downloaded: <https://www.topky.sk/cl/10/1891149/KORONAVIRUS-Dlhocizne-rady-aj-prazdne-obchody--FOTO-Nove-opatrenia-pre-seniorov-sposobili-chaos>
- Faucault, M. (2000). *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin.
- Germain C. B., Gitterman A. (1980). *The Life Model of Social Work Practice*. New York: Columbia University Press.
- Gumperz, J. J. (2009). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kakuk, P. (ed.). (2017). *Bioethics and biopolitics. Theories, Ethics and Connections*. Cham: Springer.
- Koronavírus a Slovensko*. www.korona.gov.sk
- Kozinková, K., Matkovská, Z., Rybár, T. (2020, March 30). *Prečo je dobré nosiť rúško a ako sa oň starať? Pozrite si video*. Downloaded: <https://video.sme.sk/c/22372040/preco-nosit-rusko-a-ako-starat-o-rusko-video.html>
- Levická, J. a kol. (2012). *Ekosociálne prístupy v sociálnej práci*. Trnava: Vydavateľstvo OLIVA.
- MNFORCE, s.r.o. Seesame, s.r.o. Sociologický ústav SAV. Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV. *Ako sa máte, Slovensko?*, Marec 2020 [dátový súbor]. Slovenský archív sociálnych dát, 2020. SASD2020001. Verzia 1.0.
- MNFORCE, s.r.o. Seesame, s.r.o. Sociologický ústav SAV. Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV. *Ako sa máte, Slovensko?*, April 2020 [dátový súbor]. Slovenský archív sociálnych dát, 2020. SASD2020002. Verzia 1.0. DOI: <https://doi.org/10.34877/sasd-2020002>
- Newport, C. (2016). *Hluboká práce*. Brno: Jan Melvil Publishing.
- Od 21. apríla platia racionálne výnimky z povinnosti nosiť rúško, ale poľaviť v do-držiavaní opatrení proti šíreniu koronavírusu ešte nesmieme*. (2020, April 21). Downloaded: <https://www.trnava.sk/sk/aktualita/od-21-aprila-platia-ra>

- cionálne-vynimky-z-povinnosti-nosit-ruska-ale-polavit-v-dodrziavani-opatreni-proti-sireniu-koronavirusu-este-nesmieme
- SITA (Slovenská tlačová agentúra). (2020, April 28). *Slovensko je európska špička v boji proti Covid-19 a mnohé krajiny nám závidia, vyhlásil Matovič*. Downloaded: <https://www.webnoviny.sk/sme-europska-spicka-v-boji-proti-covid-19-tvrdi-premier/>
- Suša, O., Hrubec, M. a kol. (2017). *Riziková spoločnosť a globální ohrožení*. Praha: SLON.
- Taleb, N. N. (2011). *Černá labuť. Následky vysoce nepravdepodobných událostí*. Praha: Paseka.
- TSAR (Tlačová agentúra Slovenskej republiky). (2020, March 11). *Práve teraz WHO potvrdilo, že nový koronavírus je oficiálne pandémia*. Downloaded: <https://www.topky.sk/cl/11/1868257/PRAVE-TERAZ-WHO-potvrdilo-ze-novy-koronavirus-je-oficialne-pandemia>
- TSAR. (2020, April 1). *Vedci vyvíjajú európsku aplikáciu na monitorovanie pohybu nakazených*. Downloaded: <https://svet.sme.sk/c/22373758/vedci-vyvijaju-europsku-aplikaciju-na-monitorovanie-pohybu-nakazenych.html>
- TASR. (2020, April 24). *Štát už vyplatil vyše štyroch miliónov eur na sociálnu pomoc*. Downloaded: <https://ekonomika.sme.sk/c/22391402/stat-uz-vyplatil-vyse-styroch-milionov-eur-na-socialnu-pomoc.html>
- Wallerstein, I. et.al. (2016). *Má kapitalizmus budúcnosť?* Praha: SLON.
- Wildmannová, M. (2005). *Základy sociální politiky*. Brno: Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity.
- Willoughby, M. (2020). The Natural World: The role of ecosocial work during the COVID-19 Pandemic. In: *Shared Trauma, Shared Resilience during a Pandemic* (p. 193-203). Springer, Cham. 6
- Wodak, R., Meyer, M. (eds). (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE.
- Zolnikov, T. R., Furio, F. (2020). First responders and social distancing during the COVID-19 pandemic. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 30(5), 244-253. DOI: 10.1080/10911359.2020.1811826

***Przenikanie się idei pedagogiki serca
i pedagogiki sukcesu jako czynnika przemiany
świata współczesnego i człowieka***

Oleksandra Jankowycz

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

<https://orcid.org/0000-0003-4253-5954>

yankov@tnpu.edu.ua

**Interpenetration of pedagogy of heart and pedagogy of success ideas as
a factor of the transformation of the modern world and the person**

The ideas of pedagogy of heart and pedagogy of success as well as their interpenetration as a factor of the transformation of the world and the person have been analyzed in the article. The inevitability of responsibility for achieving goals by deception, cruelty, and murder has been proved by the examples. The biographies of famous people who became successful and kept humanistic values have been reflected as an example to follow. The attention has been focused on the role of education, which aim is to teach children and young people to live wisely and scientifically, successfully and with love for people, as well as to train future teachers to do this task.

Key words: pedagogy of heart; pedagogy of success; love; education; interpenetration of ideas; transformation of the world and the person

Wprowadzenie

We współczesnym społeczeństwie istnieje pilna potrzeba przeobrażeń, na co wskazuje szereg objawów: już w wieku szkolnym dzieci uciekają się do zastraszania,

samobójstwo dzieci stało się częstsze; u dorosłych chęć kariery często wypiera wartości rodzinne i duchowość.

Rywalizacja staje się jeszcze silniejsza, coraz mniej miejsca pozostaje na miłość. Nic osobistego, to tylko biznes – mówią konkurenci, którzy stosują nieuczciwe metody w swojej pracy.

Przez codzienne zmartwienia, pogoń za godnymi zarobkami, imponującymi zakupami i egzotycznymi wakacjami, coraz rzadziej zastanawiamy się, kim jesteśmy jako chrześcijanie, czy kochamy Boga, czy też kochamy bliźniego jak siebie samych.

Istotny staje się problem łączenia osiągania wysokich wyników w sferach osobistych i zawodowych z zachowaniem wartości moralnych i duchowych. Jednym ze sposobów rozwiązania tego problemu jest rozważenie przenikania się idei pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu, która przewiduje osiągnięcie takiego stanu w społeczeństwie w epoce przyspieszonego rozwoju gospodarczego, życia społecznego, nauki, technologii, w celu zachowania dobra tam, gdzie jest konkurencja, interakcja. Na podstawie miłości, dobra łatwiej jest osiągać większy sukces, lepsze wyniki niż w warunkach obojętności na problemy drugiej osoby, oszustwa i okrucieństwa.

Ale czy taki pomysł nie jest utopią? Trzeba bardziej szczegółowo rozważyć zasady pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu oraz (możliwości) perspektywy ich przenikania się jako czynnika transformacji współczesnego świata.

1. Pojęcie pedagogiki serca

Pedagogika serca jest kierunkiem współczesnej pedagogiki, która wykrytalizowana została na podstawie prac naukowych, wieloletniej praktyki pedagogicznej i innych źródeł. Przedmiotem pedagogiki serca są sposoby, warunki współpracy, komunikowania na zasadzie „z serca do serca”. Idee pedagogiki serca rozwijali polski lekarz, pedagog, pisarz, publicysta i działacz społeczny Janusz Korczak, ukraiński filozof, myśliciel Hryhorij Skoworoda, ukraiński pedagog Wasilij Suchomliński, gruziński pedagog i psycholog Szałwa Amonaszwili. Wiodącymi pojęciami koncepcji pedagogiki miłości i światła Szałwy Amonaszwilego są miłość i wiara (Bybluk, 2015, s. 110).

Wasilij Suchomliński jest założycielem szkoły radości – eksperymentu, której opisał w książce „Sierdce oddaju dietiam” („Oddaję serce dzieciom”), a która została opublikowana w 1969 r. Dowiedziawszy się o czynie Janusza Korczaka, wyciągnął ważny wniosek: „Zrozumiałem: Żeby zostać prawdziwym wychowawcą dzieci, trzeba oddać im swoje serce” (Bybluk, 2011, s. 119).

Na początku lat 90. XX stulecia nastąpił nowy etap zainteresowania pedagogiką serca. Polska pedagog, pisarka Maria Łopatkowa, w 1992 roku napisała książkę „Pedagogika serca”, postulaty której są aktualne również teraz. Łopatkowa

zwróciła szczególną uwagę na miłość w życiu człowieka, zwłaszcza w procesie wychowania: „Miłość jest uczuciem pięknym i wielkim, nawet wtedy, gdy występuje w jej elementarnej postaci, bez wielkich emocji. Najwyższą miarę stanowi, poza przypadkami dewiacyjnymi, gotowość oddania życia za tego, kogo się kocha... (Łopatkowa, 1992, s. 33). Miłość jest zatem wartością uniwersalną i ponadczasową, a więc posiadającą ogromną wartość. Łączy ludzi ponad wszystkimi podziałami: politycznymi, kulturowymi, wyznaniowymi, rasowymi... (Łopatkowa, 1992, s. 28). Jeżeli miłość już zaistnieje, trzeba ją pielęgnować tak, jak dziecko, język ojczysty, różę w ogrodzie, to znaczy trzeba troszczyć się o jej rozwój i nie dopuszczać do szkód” (Łopatkowa, 1992, s. 49; Glier, 2015, s. 50). Łopatkowa zapewnia też, że brak miłości powoduje u człowieka choroby i psychiczne kalectwo.

Należy zaznaczyć, że pedagogika serca nie jest interpretowana jednoznacznie. E. Piecuch uważa, że idee wychowania M. Łopatkowej są utopijne, ponieważ istnieje kryzys rodziny, konkurencja między ludźmi i inne potworne zjawiska, które uniemożliwiają ucieleśnienie wartości humanistycznych (Piecuch, 2016).

Oczywiście czynniki społeczne, ekonomiczne wpływają na uczynki człowieka, przejawy miłości czy nienawiści. Warunki zewnętrzne są często niekorzystne dla realizacji idei pedagogiki serca, dla komunikacji na zasadach „z serca do serca”. Ale w tym przypadku znaczenie realizacji idei pedagogiki serca tylko wzrasta. Miłości, wsparcia potrzebują jeszcze bardziej ludzie, którzy czują się bezbronni z powodu braku piękna, pieniędzy, talentu lub wszystkich tych wartości.

Problem sukcesu jest ściśle związany z problemem miłości. Brak możliwości osiągnięcia sukcesu, częste niepowodzenia mogą prowadzić do rozwoju agresji. Wtedy miłość i humanizm znikają nie tylko z życia człowieka, ale także ze społeczeństwa. To czy dana osoba będzie dobra, zależy od poziomu sukcesu. Dlatego ważne jest, aby nauczyciel jeszcze w przedszkolu i szkole podstawowej pomagał dzieciom osiągać sukcesy zgodnie z ich umiejętnościami.

Pedagogika sukcesu staje się aktualna. Ale takiego sukcesu, który wynika z miłości, opiera się na miłości.

2. Pedagogika sukcesu

O sukcesie mówimy dużo. Pedagogika sukcesu jako kierunek pedagogiki jest znana z publikacji polskich naukowców, takich jak T. Neckar-Ilnicka, E. Grzeszyk, I. Paszenda, J. Rutkowiak, M. Nowak i in., oraz amerykańskiego pedagoga W. Glassera, ukraińskich naukowców I. Becha, O. Romanowkiego i in., którzy uzasadnili jej metodologiczne podejścia, zasady biologiczne i psychologiczne.

Sukces jest pojęciem interpretowanym niejednoznacznie. W tym kontekście I. Paszenda pisze: „Termin ten bywa różnorodnie interpretowany... Potocznie postrzegany jest jako równorządny ze zdobyciem czegoś, osiągnięciem zamierzonego

celu, zrealizowaniem zamierzeń” (2017, s. 25). W Słowniku języka polskiego (2021) czytamy: „To pomyślny wynik jakiegoś przedsięwzięcia, osiągnięcie zamierzonego celu, zdobycie sławy, majątku, wysokiej pozycji itp.”

I. Paszenda zwraca uwagę, że sukces nie był i nie jest stabilnym konstruktem społecznym, zależy bowiem od czynników społecznych, a przede wszystkim od wartości wyznawanych przez dane społeczeństwo (2017, s. 26). To, co dla jednej osoby jest sukcesem, dla innej jest porażką. Obecnie popularne są koncepcje człowiek sukcesu, pedagogika sukcesu.

Pedagogika sukcesu jest kierunkiem w pedagogice, której przedmiotem są sposoby i warunki osiągnięcia sukcesu. Takimi sposobami są rozmowy, szkolenia, projekty „Jak zdefiniować cele życiowe?”, „Jak pokonać przeszkody?”, „Komunikacja „Z serca do serca”, „Cechy osobowości sukcesu” oraz inne sposoby.

Osiągnięcia są źródłem radości, ponieważ „każdy sukces to kolejna dawka energii życiowej” (Kolber, 2016, s. 80), ale nadmierne zainteresowanie sukcesem może mieć negatywne konsekwencje. Mam na myśli zależność od sukcesu, kiedy rodzina i zdrowie są mniej warte w życiu niż kolejne osiągnięcia. Ponadto dążenie do sukcesu za wszelką cenę prowadzi do manifestacji takich cech, jak okrucieństwo, oszustwo. Jest nawet pytanie, czy można odnieść sukces na zasadach dobra?

W trakcie wychowania jednostki odnoszącej sukcesy – dla zapobiegania takiego stanu (nabycie sztywności i nieuczciwości) – ważna jest rola edukacji. Paszenda pisze na ten temat tak: „Należy jednakże pamiętać, że ludzka racjonalność ma swoje ograniczenia, dlatego człowiekowi potrzebne jest wsparcie i właściwe przygotowanie przez zabiegi edukacyjne. Otwarta pozostaje kwestia oceny i analizy, czy współczesna szkoła wpisuje w proces edukacyjny i kształcenie na różnych poziomach troskę o nabywanie kompetencji egzystencjalnych oraz troskę o przygotowanie do życia codziennego, a także to czy i w jakim stopniu nauczyciele są otwarci i gotowi na przyjęcie tak szeroko zakreślonych zadań” (2017, s. 38).

3. Sukces bez względu na miłość

W historii państw, jednostek i sławnych ludzi jest wiele przykładów (wzórów) sukcesu, zwycięstwa bez poszanowania wartości humanistycznych, a wręcz humanitarnych, z brutalną destrukcją przeciwników, wrogów. Najbardziej uderzającym przykładem w historii cywilizacji państwa, które zwyciężyło, zdobywając nowe terytoria, wyznając okrucieństwo, jest starożytna Sparta. Nie dbając o wartości mentalne i estetyczne, Spartanie cenili przede wszystkim siłę. Jeśli dziecko urodziło się chorowite lub ułomne, rodzice musieli je uśmiercić lub wyrzucić w rozpadliny gór Taigetos (ten fakt nie jest jednoznacznie potwierdzony). Tam ginęło z głodu i chłodu albo na skutek rozszarpania przez dziką zwierzynę. Cały system okrutnego (spartańskiego) wychowania nie uwzględniał żadnych

potrzeb indywidualnych. Kształcąc naród w duchu militarnym i dostarczając państwu nowe zastępy dzielnych i odważnych żołnierzy, Sparta nie utrzymała trwałej hegemonii nad Helladą, ani nawet nie obroniła się przed utratą niepodległości. W 371 p.n.e. wojska Sparty zostały rozbite przez tebańczyków pod Leuktrami.

Istnieje również przykład, w którym życie okrutnego władcy kończyło się tragicznie, w mękach i ze świadomością, że imię jego zostanie wymienione przez potomków w negatywnym kontekście. Mowa o królu Judy – Herodzie Wielkim. Przeszedł do historii jako bezwzględny tyran, gotowy na każde przestępstwo, aby osiągnąć swoje cele, choć jego postać jest kontrowersyjna. W końcu zrobił wiele dobrego: odbudował świątynię w Jerozolimie, zbudował świątynię Pythian, śródziemnomorski port w Cezarei, który znacznie ożywił handel itp. Około 25 p. n. e. w królestwie judzkim nastał nieurodzaj i doszło do głodu. Sytuację komplikował fakt, że w poprzednich latach skarbiec uległ wyczerpaniu na dużą skalę. Wtedy Herod zebrał w swoim pałacu całe złoto i wymienił je na chleb (Juda ks. 15, rozdział 9: 2). Szybka i skuteczna walka z głodem zyskała Herodowi poparcie ludu i wybiła broń z rąk jego wrogów. Jednocześnie to on zarządził eksterminację wszystkich małych chłopców, aby zabić Jezusa. Niewinnymi ofiarami jego okrucieństwa, podejrzeń, zemsty była kochana żona Mariamne i trzech synów. Po nieudanych próbach uzdrowienia (cierpiał na bóle brzucha) pogodził się ze śmiercią, jednocześnie żałując, że po śmierci jego imię i on sam będą skazani na potępienie poddanych.

Postać króla Heroda nie stała się jednak ostrzeżeniem dla innych okrutnych władców-tyranów, których historia zna wielu. Wśród nich – rzymski cesarz Neron Klaudiusz Cezar, angielski monarcha Henryk VIII, rosyjski car Iwan IV Groźny, dyktatorzy XX wieku – A. Hitler, J. Stalin, N. Ceaușescu i inni. Wśród okrutnych władców są także kobiety, na przykład rzymska władczyni Agrypina Młodsza i rosyjska caryca Katarzyna. Innym przykładem jest Ukrainka Roksolany, która zdobyła serce i została kochaną żoną Sulejmana I Wspaniałego, sułtana Imperium Osmańskiego. Snuła intrygi, uciekając się do morderstwa, aby umieścić syna na tronie (choć gdyby tego nie zrobiła, jej synowie zostaliby straceni). Przez cztery i pół wieku jej postać łączyła się z tak tyloma plotkami, legendami, sprzecznymi ocenami, jak twierdzą historycy, że praktycznie niemożliwe jest dostarczenie prawdziwego wizerunku Roksolany. Jednak nikt nie zaprzecza, że jej droga do tronu jest wyłożona trupami. W Turcji później znana była pod jako „okrutna Churrem”. Jakie więc są najbardziej tragiczne skutki jej życia?

Jeden z jej synów został otruty. Syn Selim, który objął tron jako Selim II, był niekompetentnym dowódcą, słabym władcą, który do tego nadmiernie lubił wino. To od niego i Roksolany zaczął się upadek Imperium Osmańskiego, dawnej Turcji. W końcu ona sama nie żyła długo: możliwe nawet, że została otruta.

Ten przykład przekonuje nas, że droga do sukcesu zależy od czynników społecznych. Analiza życiorysów takich ludzi daje podstawy do wniosku, że droga

do zwycięstwa przez zbrodnie i agresywne działania kończy się porażką, potępieniem potomków. Warto więc przeanalizować życiorysy tych, których sukces i miłość są ze sobą powiązane.

4. Sukces i miłość

Miłość tworzy sukces. Ale przejście od miłości do sukcesu następuje przez ciężką pracę, wielokrotne próby osiągnięcia celu, z wykorzystaniem technologii udanego działania.

Wzorem przenikania się idei pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu jest życie ks. Jana Bosko, świętego Kościoła katolickiego, zwanego także ojcem i nauczycielem młodzieży, Janusza Korczaka, pedagoga, lekarza, pisarza, Marii Teresy Carloni, włoskiej mistyczki i założycielki misji charytatywnych, Jana Pawła II, papieża, świętego kościoła katolickiego i innych.

Jan Bosko jest znany w dziedzinie edukacji dzięki wprowadzeniu systemu zapobiegawczego, opartego na rozumie, religii i miłości. Zajmował się młodzieżą porzuconą i potrzebującą. Wprowadzał zasadę, że wychowawca stara się być dla wychowanek przyjacielem.

Związek między miłością a udaną praktyką pedagogiczną można odnaleźć w życiu i działalności Janusza Korczaka. Korczak, którego prawdziwe nazwisko brzmi Henryk Goldszmit, zginął w obozie koncentracyjnym w Treblince razem z dziećmi z „Domu Sierot”. Znany pisarz i pedagog mógł się uratować, ale „oddał swoje serce dzieciom”, pozostał wierny ideom dobroci i miłości.

Jeszcze jeden wzorzec przenikania się idei pedagogiki serca i sukcesu. Święty Jan Paweł II (Karol Wojtyła) zyskał uznanie jako myśliciel, który wybudował koncepcję człowieka jako osoby integralnej. Poeta, aktor, dramaturg, pedagog, filozof historii i mistyki Jan Paweł II prowadził Kościół katolicki przez 26 i pół roku. Dokładał wysiłków dla rozwoju edukacji. Szczególną troską Jana Pawła II było przywrócenie współczesnemu uniwersytetowi moralnego autorytetu. Walczył o pokój, mówił o złu, jakim jest wojna, ale mówił również o prawie do zbrojnej ingerencji w wewnętrzne sprawy państwa w celu ochrony ludności cywilnej przed agresorem (Burgonski, 2008, s. 19). Za dobre uczynki zyskał tytuł świętego.

Idee pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu nawzajem przenikają się w życiorysie i twórczości Marii Łopatkowej. Autorka pedagogiki serca uważała, że każde dziecko powinno być kochane. Trzeba traktować je ze zrozumieniem – dorośli powinni nie tylko patrzeć na dziecko z ich punktu widzenia, ale także starać się brać pod uwagę jego opinię, rozumieć i wczuwać się w to, co i jak rozumie dziecko, jakie ma pragnienia, radości i smutki. Jednocześnie Łopatkowa zwróciła uwagę na fakt (o tym pisała E. Piecuch), że żyjemy w czasach potwornego chaosu, w przedziwnym obłąkanym świecie, w którym nikt już nikomu nie wierzy, w którym

proste wartości, takie jak miłość, przyjaźń, współczucie, przestają mieć znaczenie (Piecuch, 2016, s. 196). Dlatego pojawiają się artykuły, w których idee pedagogiki serca nazywają się utopijnymi (Piecuch, 2016).

Analiza życiorysów pedagogów, duchowieństwa, wolontariuszy, mecenasów, zaświadcza, że idee pedagogiki serca można przestrzegać nawet w społeczeństwie, w którym panuje chaos i konkurencja. Tak więc ważne pozostaje pytanie, jak wdrożyć ideę wzajemnego przenikania się pedagogiki sukcesu i serca.

5. Sposoby wdrażania zasad przenikania się idei pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu

Przyjmijmy, na podstawie przeglądu życia wybitnych osób, że działalność, w której idee pedagogiki serca i sukcesu są ze sobą powiązane, może stać się wzorem dla naśladowania. Jednak, niestety, napotykamy złożone problemy społeczne, odchylenia w osiąganiu sukcesu. Przyczynami tej sytuacji są:

- wpływ sytuacji ekonomicznej i społecznej kraju na charakter człowieka („...rynek kształtuje charakter człowieka” – pisze w tym kontekście Paszenda, 2017, s. 35);
- stan kultury moralnej, rozwój wartości etycznych w państwie: człowiek nie kwestionuje sensu życia, uważa go za bezsensowne, co ostatecznie powoduje „śmierć człowieczeństwa” (Paszenda, 2017, s. 35).

Sposobem na rozwiązanie sprzeczności w osiąganiu sukcesu i zachowaniu dobroci i miłości jest edukacja dzieci i młodzieży.

Jak uważa Paszenda, „[i]ch kształtowanie to podstawowe zadanie edukacji pojmowanej jako ‘ogół działań, procesów i warunków sprzyjających rozwojowi człowieka; gdzie rozwój jest określany jako lepsze rozumienie siebie i swoich relacji ze światem’, własnego w nim miejsca, preferowanego stylu życia, poczucia sprawności wobec zjawisk zewnętrznych. W tych okolicznościach edukacja jest zobowiązana pomóc człowiekowi w odzyskaniu człowieczeństwa, które znajduje się w niebezpieczeństwie. Ma obowiązek wsparcia człowieka w poszukiwaniach odpowiedzi na trudne pytanie: w jaki sposób żyć mądrze w stanach niepewności, napięć i kryzysów?” (Paszenda, 2017, s. 36). Na podstawie dogłębnej analizy problemów związanych z rozwojem sukcesu w społeczeństwie autorka argumentuje, że „[s]zkoła powinna stać się ośrodkiem, w którym nieustannie podejmowane są doświadczenia; gdzie dzieci uczą się od pierwszych lat myśleć i działać naukowo, nie tylko na polu fizyki czy biologii, lecz przede wszystkim na polach wszelkich relacji międzyludzkich. Problem polega na tym, że większość ludzi nie wie, jak myśleć i działać naukowo w odniesieniu do rozwiązywania problemów ludzkich” (Paszenda, 2017, s. 36).

Widzimy sposób na wzajemne przenikania się idei pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu w życiu człowieka w jedności wysiłków, współpracy instytucji publicznych, kościoła, przedszkoli, szkół i uniwersytetów, które przygotowują kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

Ważne jest, aby nauczyć przyszłych nauczycieli opanowania technologii organizowania sukcesywnej działalności; kształtowania w uczniów chęci i umiejętności osiągnięcia sukcesu oraz pomagania innym w osiągnięciu sukcesu.

W praktyce edukacyjnej wskazane jest stosowanie takich metod jak „Łańcuszek dobrych uczynków” (oczekuje się dzielenia się doświadczeniami, w jaki sposób moi przyjaciele mi pomogli i co mogę dla nich zrobić), „Moje słońce” (zakłada analizę swoich osiągnięć: każdy promień – nowe osiągnięcie). Wśród dobrych uczynków jest nawet chwalenie kolegi z klasy za sukces lub komplement za cechy osobiste. Według wyników eksperymentu, efektywnymi metodami pracy są rozmowy o sukcesie odzwierciedlone w mediach, tworzenie e-booków „Reguły osiągnięcia sukcesu”, „Historie sukcesu”, szkolenia, projekty „Jak podnieść samoocenę” i inne metody (Tereshchuk, 2018, s. 153).

Potencjał wdrażania idei pedagogiki serca i sukcesu mają mini-filmy, które pokazują wzajemne wsparcie narodu, wzajemną pomoc w świecie zwierząt; książki, obrazy, przedstawienia teatralne na ten temat. Dyskusja na temat takich produktów medialnych przyczyni się do kształtowania uniwersalnych wartości, dążenia do sukcesu i tworzenia dobrych uczynków.

Wnioski

Wyczuwając potrzebę zmian, społeczeństwo szuka sposobów na dokonanie skutecznych przeobrażeń. Jednym z nich jest wzajemnie przenikanie się idei pedagogiki serca i pedagogiki sukcesu. Przewodnikami tych idei są kościół, przedszkola, szkoły, uniwersytety, a także znani z humanistycznych poglądów przedstawiciele nauki, kultury, wolontariusze i inni, których życie jest przykładem mądrości, człowieczeństwa uczynków w warunkach niepewności, napięć i kryzysów społecznych.

W dziedzinie edukacji obiecującymi obszarami wychowania są:

- kształtowanie w zdolności do współpracy na zasadzie „z serca do serca”;
- rozwój w uczniów i studentów humanizmu w trakcie edukacji medialnej;
- wsparcie uczniów i studentów w osiągnięciu sukcesu w wybranym rodzaju działalności;
- zastosowanie metod „łańcuszek dobrych uczynków”, „Moje słońce”, „Komplement” itp.
- przygotowanie przyszłych nauczycieli do wdrożenia technologii organizacji działalności sukcesywnej; rozwój umiejętności interpersonalnych u kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

Bibliografia

- Burgonski, P. (2008). Czy Jan Paweł II był pacyfistą? Prawo do interwencji humanitarnej jako element nauczania papieża na temat wojny. *Informator Naukowy Centralnej Biblioteki Wojskowej*, 4(7), 10–17.
- Bybluk, M. (2015). *Innowacje i eksperymenty pedagogiczne „okresu przełomu”*. Doświadczenia radzieckie, rosyjskie i ukraińskie. Bydgoszcz: Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej (KPSW).
- Bybluk, M. (2011). *Odrodzenie i rozwój oświaty na niepodległej Ukrainie 1991-2010. Studia i szkice historyczno-pedagogiczne*. Bydgoszcz: Wyd. KPSW.
- Grzeszczyk, E. (2003). *Sukces. Amerykańskie wzory – polskie realia*. Warszawa: Wydawnictwo IFIS PAN.
- Glier, J. (2015). Podstawy filozoficzne pedagogiki serca oraz psychologiczna koncepcja człowieka Marii Łopatkowej. *Przegląd Pedagogiczny*, 2, 38–57. Pobrano z: <http://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/3682>
- Glier, J. P. (2013). Postulaty Marii Łopatkowej w zakresie zmian w oświacie... oraz prawie rodzinnym i opiekuńczym. *Studia z Teorii Wychowania*, 2, 47–69.
- Jankowycz, O. (2017). Idee wychowania miłosierdzia i człowieczeństwa w twórczości Liny Kostenko. W: Czkwowska, H., Kuciński, M. (red.), *W 1050-lecie chrztu Polski a tożsamość narodowa* (s. 79–89). Bydgoszcz: Wyd. KPSW.
- Czepil, M., Bednarz-Grzybek, R., Hajkowska, M. (red.) (2015). *Janusz Korczak przyjaciel dzieci. W nurcie rozważań pedagogicznych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kolber, M. (2016). Wirtualna koncepcja człowieka sukcesu – codzienność – rzeczywistość szkolna. *Przegląd Pedagogiczny*, 2, 78–87.
- Kunka, S. (2013). Miłość boga w nauczaniu Jana Pawła II. *Verbum Vitae*, 23, 225-243.
- Luber, D. (2012). Ideał wychowawcy małego dziecka w kontekście aksjologicznych dociekań. *Nauczyciel i Szkoła*, 2(52), 53–65.
- Łopatkowa, M. (1992). *Pedagogika serca*. Warszawa: WSiP.
- Paszenda, I. (2017). Sukces w życiu codziennym. W: Humeniuk, M., Paszenda, I., Żłobicki W. (red.) *Sukces jako zjawisko edukacyjne* (s. 25–40), t. 1. Wrocław: Wyd. Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pawłowicz, B. (2015). Uzależnieni od sukcesu. *Zwierciadło*, 5(2023), 122–128.
- Piecuch, E. (2016). *Utopijna wizja wychowania pedagogiki serca Marii Łopatkowej w kontekście wartości czasów współczesnych*. Pobrano z: <https://docplayer.pl/45967980-Utopijna-wizja-wychowania-pedagogiki-serca-marii-lopatkowej-w-kontekscie-wartosci-czasow-wspolczesnych.html>
- Słomczyński, K. (red.) (2007). *Kariera i sukces. Analizy socjologiczne*. Zielona Góra – Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Zielonogórskiego i Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

- Słownik języka polskiego*. (2021, 5 maja). Pobrano z: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/sukces.html>
- Suchomliński, W. (1978). *Oddaję serce dzieciom*. Warszawa: WSiP.
- Tereshchuk, H. V., Kuzma, I. I., Yankovych, O. I., Falfushynska, H. I. (2018). The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. *Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018* / Eds. Kiv, A. E., Soloviev, V. N. 145–158. Pobrano z: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf>
- Yankovych, O. (2014). Organization of Successful Activities as an educational technology of higher pedagogical educational institutions of Ukraine. *IJPINT: International Journal of Pedagogy, Innovation and New Technologies*, 1(1), 21–31.
- Ziejka, F. (2011). Jan Paweł II a świat akademicki. *Nauka*, 2, 17–29.
- Żuchelkowska, K. (2017). Praktyki pedagogiczne i ich rola w rozwijaniu umiejętności interpersonalnych u kandydatów do zawodu nauczycielskiego. W: Czkowska, H., Kuciński, M. (red.) *W 1050-lecie chrztu Polski a tożsamość narodowa*. Bydgoszcz: Wyd. KPSW, s. 277–291.

***Karta. Stefan Wyszyński – wpływ na społeczeństwo polskie. Czy spadek (nie) został odebrany?
Niektóre komentarze***

Wanda Musialik

Politechnika Opolska

<https://orcid.org/0000-0001-5548-0118>

w.musialik@po.edu.pl

**The influence of Cardinal Stefan Wyszyński on Polish society.
Is the inheritance (un)recognized? Remarks**

The following paper was mainly written in 2001, when the Polish Parliament announced the Year of Cardinal Stefan Wyszyński. The author looked for testimonials about the Primate of the Millennium. Although the press inquiry was carried out, the study was mainly based on interviews with consecrated persons aged over 30, but also lay people who actively participated in the life of the Catholic Church. The author was particularly interested in the recalled contexts related to Cardinal Stefan Wyszyński. Research has shown that in 2001 the memory of the Primate of the Millennium survived mainly in incidental personal memories.

Key words: Cardinal Stefan Wyszyński; heritage; memories; lay faithful

Wstęp

Postawione zagadnienie wpływu kard. Stefana Wyszyńskiego na społeczeństwo polskie zawiera wiele kwestii. Jedni będą tu widzieć kierunki oddziaływania kard. Wyszyńskiego na społeczeństwo stojące wobec socjalistycznej rzeczywistości. Inni chcieliby dostrzec problem zainteresowania jego osobą Polaków, który

wyrastali do swej dojrzałości w czasie pełnienia przez Prymasa Tysiąclecia godności kościelnej, albo także skalę przeniesienia postulatów przez niego głoszonych w obręb postępowania współczesnych mieszkańców. Z tych problemów skupię uwagę na drugiej sprawie. W prowadzonej analizie korzystano z kwerendy ówczesnej prasy katolickiej, ale głównie z rozmów przeprowadzonych z osobami zaangażowanymi w różne formy życia Kościoła katolickiego. Rozmówcami byli księża, siostry zakonne, osoby wspierające życie parafii.

1. Relacje prasowe

Kierunek relacji osób, które w 2001 roku dobiegały kresu swego życia, odzwierciedlać może publikacja Marii Okońskiej z przebiegu jednej z wizytacji biskupich. Na łamach tygodnika katolickiego „Niedziela” przedstawiła okoliczności spotkania Wyszyńskiego z mieszkanką zapadłej wsi. Na wizytację przyjechał przed wyznaczonym czasem i aby nie zaburzyć toku przewidzianej uroczystości, zatrzymał się na postój. Wówczas natrafił na kurną chatę, której widok go zaskoczył. Gdy zatrzymał się przed nią, usłyszał rozpaczliwy szloch, który skłonił go do wejścia do środka. Zastał tam zanoszącą się płaczem białogłową staruszkę, która nie usłyszała, że ktoś wszedł i coś do niej mówi. Dopiero po chwili dowiedział się, że powodem płaczu było pozostawienie jej w domu przez członków rodziny, kiedy ci poszli witać biskupa. Powodem decyzji był wiek staruszki i brak zrozumienia dla jej potrzeby zobaczenia przed śmiercią nowego biskupa (Ochojska, 2001, s. 6).

Opisane wydarzenie uświadamia stosunek ludzi, których młodość przebiegała w okresie międzywojennym i wcześniej, a wiekowych w latach czterdziestych i późniejszych – do przedstawicieli władz kościelnych. Przedstawia także szacunek, jakim otaczali duchownych oraz funkcje, które pełnili. To podejście wywodziło się ze zwyczajowej postawy szukania u osób duchownych pomocy w ostatecznych sprawach. W hierarchach kościelnych widziano też arbitra w sporach o krzywdy natury ziemskiej.

Szczególne miejsce kardynała w odczuciach katolików polskich oddaje relacja Jana Grzegorzcyka zatytułowana „Skrawek nieba”, a zamieszczona w dominikańskim miesięczniku „W Drodze”. Jej autor, dziennikarz, tłumacz i autor scenariuszy filmowych, stwierdza m.in.: „Znaczna część Polaków uważała go [kard. S. Wyszyńskiego – W. M.] za moralnego i faktycznego przywódcę narodu. Pamiętam – twierdzi 41-letni autor wypowiedzi – jak moja nieżyjąca ciotka szła na fikcyjne wybory w PRL-u i na karteczke wrzucanej do urny do pisywała na pierwszym miejscu nazwisko prymasa Wyszyńskiego. I wiem, że robiła to nie ona jedyna. Jego słowa – mówi o Prymasie – były słowami proroka. Najpierw myślano, że jedynym sposobem, by go powstrzymać od mówienia, będzie więzienie. Jednak to więzienie uczyniło go dopiero prawdziwym bohaterem narodowym” (Grzegorzcyk, 2001, s. 29).

Opór Prymasa wyrażony w stwierdzeniu „Non possumus”, oddawał potrzebę społeczeństwa katolickiego, by sprzeciwić się powojennemu porządkowi. Formami współuczestnictwa w tej postawie była solidarność z kardynałem, wyrażana w wielotysięcznych pielgrzymkach maryjnych na Jasną Górę.

Wyszyńskiego jako męża opatrnościowego prezentuje szereg wspomnień, zamieszczanych w 2001 roku, zwłaszcza w wydawnictwach pobożnościowych, szczególnie na łamach tygodnika „Niedziela”. Owe relacje zawierają znaczną dawkę egzaltacji wywołanej wspomnieniem człowieka, z którego strony nie doznano żadnej krzywdy, do tego uosobiał spełnienie potrzeb opieki, bezinteresowności i bezpieczeństwa.

2. Relacje rozmówców

Inny stosunek do kard. Wyszyńskiego prezentują przedstawiciele pokolenia urodzonego w czasie pełnienia przez niego posługi prymasowskiej. Dla potrzeb niniejszego opracowania w pierwszej połowie 2001 roku różnym osobom, pomiędzy 30 a 50 rokiem życia, postawiono pytanie o osobisty stosunek do postaci i dzieła kard. Stefana Wyszyńskiego. A ściślej, zwrócono się do nich o przedstawienie ich osobistych wspomnień bądź to refleksji związanych z Prymasem.

Wybór tej grupy wiekowej uzasadnia 20-letni okres, który minął wówczas od śmierci kardynała Wyszyńskiego. Osoby, które wówczas liczyły mniej niż 30 lat, z racji swego wieku raczej nie mogły przedstawiać własnych refleksji związanych z postacią zmarłą przed ich urodzeniem. Ich opinie w większym stopniu prezentują obraz przekazany przez rodziców, nauczycieli, wychowawców oraz massmedia. Dlatego oczekiwano odrębnych refleksji od osób, które w okresie śmierci Prymasa osiągnęły wiek od ok. 10 do 30 lat. W tym czasie następuje indywidualizacja przemysłów, połączona z dorastaniem osoby i włączaniem się jej w podział obowiązków społecznych i publicznych.

Z tego względu do pytania o osobiste refleksje lub wspomnienia związane z życiem prymasa Polski, Stefana kard. Wyszyńskiego, zwrócono się do osób w wieku od ok. 30 do ok. 50 lat. Początkowo w doborze rozmówców nie zakładano wyróżnienia określonej grupy czy środowiska. Chociaż ostatecznie praktyczne możliwości Autorki sprawiły, że analizę w niewielkim tylko stopniu przeprowadzono na podstawie stwierdzenia osób, które nie uczestniczyły we współczesnym życiu Kościoła katolickiego w Polsce. Większość rozmówców angażowała się w nie bądź to przez udział w rekolekcjach, ruchach kościelnych, pracę w instytucjach katolickich, bądź też przynależność do zgromadzeń zakonnych. Przyjęcie takich ograniczeń wypłynęło z treści pierwszych wypowiedzi. Ostatecznie uzyskano je od respondentów pochodzących z terenu pięciu diecezji (katowickiej, krakowskiej, warszawskiej, wrocławskiej i opolskiej), czterech zgromadzeń (siostr de Notre Dame, franciszekanek Matki Miłosierdzia, ojców franciszekanów

i jezuitów). W grupie tej znalazł się m.in. jeden doktorant, trzech licencjatów oraz studentka KUL. Spośród osób świeckich wypowiedzi uzyskano od terapeuty katolickiej wspólnoty „Betania” z Częstochowy, osoby współprowadzącej z jezuitką księgarnię, doktora historii oraz socjologa i informatyka z Opola, a także doktora psychiatrii z Warszawy.

Grupa to zdecydowanie mało reprezentatywna, ale mimo wszystko pozwalająca na sformułowanie pewnych spostrzeżeń. Uprawomocnia je także fakt niedostępności bardziej kwalifikowanych badań. Przed ustanowieniem roku 2001 „Rokiem Prymasa Tysiąclecia, Kard. Stefana Wyszyńskiego” Centrum Badań Opinii Społecznej nie przeprowadziło sondażu na temat popularności tej postaci.

Osoby zakonne zapytane o indywidualne refleksje związane z postacią i działalnością duszpasterską kard. Wyszyńskiego często odpowiadały: „Byłam (-em) zbyt młoda (-y)” lub „Nic nie pamiętam”. Odsyłały też do starszych wiekiem członków wspólnoty zakonnej. Bez odpowiedzi pozostawały również pytania o zachowania najbliższej rodziny lub znajomych poznanych przed ich wstąpieniem do zgromadzenia zakonnego. Z równym skutkiem kończyły się próby naprowadzenia rozmówcy pytaniami pomocniczymi na podmiot refleksji (m.in. rozmowy z ks. P. B. SI, Kraków, 5 I 2001; s. W. G. SSND Opole, 4 IV 2001; o. A. P. OFM, Borki Wielkie, 12 V 2001). Rozmówcy nie pamiętali okoliczności pierwszej peregrynacji w parafii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, tzw. Nawiedzenia, czy też np. przejawów istnienia ruchu Pomocników Maryi Matki Kościoła. W jednym tylko przypadku, u Sióstr Szkolnych de Notre Dame, 60-letnia zakonnica żywo opisała wprowadzenie w ich klasztorze praktyki „pomocników” oraz przestawiła przechowywaną do dziś legitymację członkowską. Wspominała też formy udziału zakonnicy w ogłoszonej przez kard. Wyszyńskiego „Wielkiej Nowennie”. Zapamiętała zbieranie ziaren zbóż, zawieszonych następnie na Jasną Górę, gdzie posłużyły do wypieku hostii. W „Roku Rodziny” planowanie siostrom wakacji tak, aby umożliwić odwiedzin ich bliskich. W tym czasie wstąpienie do klasztoru wiązało się z ograniczeniem kontaktów z rodzinami sióstr. Dopuszczano do nich dopiero po złożeniu ślubów wieczystych, co następowało po co najmniej kilku latach od przekroczenia przez kandydatki murów klasztoru. Wakacyjny wyjazd sióstr zakonnych w pobliże ich dawnych miejsc zamieszkania, sprzyjający odwiedzinom rodziców, braci i sióstr był wyłomem w nieraz wiekowej tradycji zakonnej (Rozmowa z s. A.K. SSND, Opole 4 IV 2001).

Przez wspomnianą siostrę szkolną zastosowane zmiany interpretowane były jako możliwość uzyskania akceptacji rodzin dla wyboru dokonanego przez ich dziecko, a także działanie ułatwiające rozpropagowanie form kultu praktykowanego przez zakon. Z uwagi na wiek wspomnianej siostry szkolnej de Notre Dame jej relacje należy zaliczyć do prezentacji postawy starszego pokolenia. Jednak dzięki zaangażowaniu tej zakonnicy otrzymano relację młodszej siostry zakonnej,

która za niepodważalny uznała wpływ kard. Wyszyńskiego na przebieg swojego życia. Trzydziestosiedmioletnia dziś s. Agnieszka K., mieszkająca wówczas w Strumieniu, a pochodząca z diecezji warszawskiej, zwracała uwagę na wprowadzane w życie zasady zaczerpniętych z medytacji przygotowanych przez Prymasa pt. „Kromka chleba” (S. Wyszyński, 1975). Z pamięci cytuje ich fragmenty: „Lepiej jest płakać, aniżeli się złościć, bo złość godzi w innych, a łzy cicho płyną, obmywają ręce, twarz i serce”. Albo te: „Modlitwa ma większą moc niż działanie, a siłą większą niż słowo jest miłość”. Jak relacjonuje, „jest ich dużo, ulubionych kiedyś, przepisywałam je do swoich notesików, a gdy trzeba było, posługiwałam się nimi i do tej pory tak czynię. Z zapartym tchem czytałam 'Zapiski więzienne'...” (Relacja pisemna s. Ag. K. SSND, Strumień z 21 VI 2001).

Relacja powyższa była odosobniona. W innych przypadkach rozmówcy stanu duchownego usiłovali nawiązać do opisów znanych z wypowiedzi publicystycznych. Mniej podobnych nawiązań spotykano u świeckich rozmówców. Osoby te po szczegółowe wspomnienia także odsyłały do swych rodziców, często nieżyjących. Same pamięcią wracają do epizodycznych przykładów zetknięcia się z Prymasem. Licząca 51 lat doktor psychiatrii, z jednego z warszawskich szpitali klinicznych, wspomina swoje zaginięcie rodzicom, którzy wyszli powitać Prymasa w Szczecinie. Tłum witających kardynała był tak wielki, że kilkuletnia dziewczynka przyciśnięta została do bocznych drzwi samochodu, w którym boku siedział Wyszyński. Pozycja ta sprawiła, że przez kilkanaście metrów dziecko odewane zostało od ziemi i niesione było ruchem samochodu. Do dzisiejszego dnia osoba ta pamięta myśli jakie wówczas jej towarzyszyły. Wspomnienia tego nie zatarły późniejsze wydarzenia, wśród których znalazł się udział w opozycji warszawskiej młodzieży katolickiej występującej przeciwko tradycyjności duszpasterstwa proponowanego przez Prymasa (Rozmowa z M. Z., Warszawa, 8 V 2001).

Młodszy respondenci nie mieli okazji osobistego udziału w uroczystościach z udziałem prymasa Polski. Tylko 40-letnia, w 2001 roku, pracownica Księgarni Jezuickiej wspominała zbiorowy wyjazd pracowników opolskiego „Domu Książki” na pogrzeb kard. Stefana Wyszyńskiego (Rozmowa z J. K., Opole, 5 V 2001). W dwóch innych przypadkach, bibliotekarka i socjolog, wskazywano na wrażenia wywołane możliwością odwiedzenia celi więzienia Prymasa w Lesie Prudnickim. Przyjechały tam z nie inicjatywy rodziców czy szkoły, lub parafii, a dalszych znajomych. Spotkanie to „z duchem miejsca uwięzienia kardynała sprawiło, że odtąd większą uwagę zwracały na pojawiające się w mediach wiadomości dotyczące osoby prymasa Polski” (Rozmowy z J. K., Opole, 5 V 2001 oraz B. S., Opole, 6 VI 2001).

W obu przypadkach respondentki nie zwróciły uwagi na swój udział w formach pobożności proponowanych przez Prymasa. Pytania naprowadzające dotyczące obrazu „Nawiedzenia” u 40-letniego informatyka wywołały stwierdzenie, że „bardziej od ram obrazu interesowała w tym czasie hulajnoga”. Najbardziej

szczegółowy opis przyjęcia obrazu w wiejskim kościółku uzyskano od czterdziestokilkuletniej doktor historii. Chociaż nie pamięta dokładnie daty wydarzenia, to umiała podać szereg szczegółów dotyczących przygotowania filialnego kościółka parafii Owczary, należącej do diecezji wrocławskiej. Zgodnie z jej relacją, przygotowanie kaplicy potemplariuszowskiego zamku do godnego przyjęcia przez wielu nieznanego obrazu zmobilizowało nielicznych mieszkańców iharowskiej¹ wsi. W pracach tych uczestniczyli niemal wszyscy dorośli mieszkańcy: od do-jarki, robotnika polowego po personel naukowy (poza dyrektorem gospodarstwa). Szansę osobistego udziału umożliwiono każdemu, kto chciał się w te prace włączyć: przewidywano plecenie jodłowych girlandów, sztucznych bibułkowych kwiatów, zdobycie wielu metrów muślinowych wstążek, przygotowanie osłon ścian i sufitu kaplicy od lat niemalowanych czy trójwymiarowych brystolowych emblematów Maryi, albo też lampionów oświetlających aleję prowadzącą z publicznej drogi do wrót kościelnych. Wszystkie te prace wykonywano popołudniu, wieczorem i nocą, aby nie spotkać się z zarzutem opuszczania się w zawodowych obowiązkach z powodu zaangażowania religijnego (Rozmowa z W. M., Opole, 8 II 2001). Respondentka była świadoma, że nie przekazuje własnych wspomnień, a relacjonuje raczej przekaz przechowywany w pamięci matki, która po wyjeździe ze wspomnianej wsi miała luźne kontakty z nową parafią. Z biegiem czasu osłabł udział członków tej rodziny w praktykach religijnych, chociaż zasadniczo pozostali w kręgu oddziaływań kultury katolickiej (Rozmowa z W. M., Opole, 8 II 2001).

Podobnych refleksji brak w przypadku terapeuty z Ośrodka Rehabilitacyjno-Readaptacyjnego dla Uzależnionych „Betania” w Częstochowie. Rozmówca ten wskazywał na emocjonalne odniesienie swojej teściowej do postaci Wyszyńskiego. Wydaje się, że jej zainteresowanie losem Prymasa nie miało większego wpływu na zasady postępowania przyjęte przez jej dzieci, które otarły się o problem narkomanii. Dopiero osobiste przeżycia doprowadziły je do wartości głoszonych przez prymasa Polski (Rozmowa z A. W., Opole, 15 III 2001).

Wyjaśnienie prawdopodobnych powodów szczątkowego oddźwięku duszpasterskich wskazań kard. K. Wyszyńskiego znajdujemy w wypowiedzi ks. Adama Bonieckiego, który w dyskusji miesięcznika „Znak” stwierdzał m.in.: „...gdy byłem młodym księdzem, nie odczytałem w tym programie wymiaru duszpasterskiego, a jedynie kaznodziejski. Swą gruntownie przemyślaną i przemodloną całościową wizję Kościoła i narodu Prymas przełożył bowiem na szczegółowe tematy kazania. [...] Proszę je dziś przeczytać: były naprawdę niełatwe. Dość abstrakcyjne, napisane trudnym do używania w normalnym duszpasterstwie językiem. Mimo że dotyczyły takich tematów jak wychowanie czy wady narodowe, dla zwykłych wiernych ‘w terenie’ były jednak oderwane od realiów życia. Dlatego – Boże, bądź

¹ „Iharowska” – przymiotnik od skrótu nazwy Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin (IHAR).

miłościw mnie, grzesznemu – ze skrucną muszę się przyznać, że w ogóle nie realizowałem tego prymasowskiego programu kaznodziejskiego (podobnie zresztą jak inni księża z parafii, gdzie pracowałem)” (*Wyszyński: strażnik*, 2001).

3. Konfrontacja relacji ze zbiorami archiwalnymi

Dość zaskakujące wyniki pierwszych rozmów skłoniły do ich konfrontacji ze zbiorami Instytutu Prymasowskiego w Warszawie. Usiłowano tam odszukać materiały pozwalające określić zakres rezonansu społecznego duszpasterstwa Kardynała. Interesowano się zwłaszcza oddziaływaniem wychodzącym poza granice diecezji warszawskiej. Kwerenda nieznacznie rozszerzyła przedmiot analizy. Z trudem znajdowano tam wskazówki do podjęcia dalszych poszukiwań. Brak udokumentowanych źródeł w części rekompensowało pośredniczenie pracowników Instytutu w nawiązaniu kontaktu z osobami, które kierunek swojej aktywności publicznej bezpośrednio wywodziły z duszpasterstwa Prymasa Tysiąclecia. Wpływu tego nie kryła mgr Zofia H. Chomczyk, ówczesna prezeska Polskiego Towarzystwa Nauczycieli. Analiza homilii i innych wypowiedzi skierowanych do nauczycieli posłużyć jej miała do podjęcia dyskusji nad inicjatywą powołania samorządu nauczycielskiego i kodeksu etyki nauczycielskiej. Propozycje znalazły oddźwięk pewnej części środowiska pedagogów. Do 1992 roku jej zwolennicy funkcjonowali w formie nieformalnej grupy przy NSZZ „Solidarność”. W tych ramach zespół naukowców różnych uczelni prowadził pracę nad kodeksem etyki nauczycielskiej. W 1993 roku doprowadzono na Uniwersytecie Warszawskim do publicznej dyskusji na temat wartości chrześcijańskich. Rok później, w tamtejszej wielkiej dyskusji rozważano problemy kodeksu etyki nauczycielskiej. Ułatwiły one redakcję „Kodeksu Etyki Nauczycielskiej” (Ząbki 1997, „Apostolicum” Wydawnictwo Pallotynów). Prezentowane założenia stały się podstawą przygotowania projektu ustawy. Na przeszkodzie jej uchwalenia stanęło rozwiązanie Sejmu RP. Wydarzenie to odsunęło możliwość wprowadzenia w życie głównej inicjatywy Polskiego Towarzystwa Nauczycieli, które swoje cele realizuje poprzez organizację wykładów i sympozjów (Rozmowa z Z. Chomczyk, Warszawa, 6 V 2001).

Wnioski

Wydaje się, że do roku 2000 inicjatywa Zofia H. Chomczyk była jedynym z ważniejszymi publicznymi przejawami rozwinięcia dziedzictwa wskazań Prymasa Tysiąclecia. Mniejszą rangę i zakres terytorialny, bo ograniczający się do obszaru samej Warszawy, miała inicjatywa utworzenia Rodziny Rodzin. Poza tą oceną pozostaje inicjatywa kard. S. Wyszyńskiego dotycząca utworzenia instytutu świeckiego. Owe inicjatywy o strukturze instytucjonalnej z pewnością doczekają się własnych

opracowań historycznych. Raczej wątpić należy, że staną się one treścią przemysłań szerszego grona.

Dwadzieścia lat później wyznaczony został dzień beatyfikacji kard. Stefana Wyszyńskiego (12 września 2021), w Zuzeli i Warszawie powstały muzea, a w Stryżawie i Komańczy poświęcone mu muzealne izby pamięci (<https://mt514.pl/>), katalogi Biblioteki Narodowej między rokiem 2001 a 2021 odnotowały 4799 publikacji z jego nazwiskiem w tytule. Z datą wydania do 2001 r. w tym samym miejscu odnotowano 298 pozycji (Internetowy Katalog BN). Ale nadal pozostaje otwarte pytanie, czy trud włożony w budowę wizerunku kard. Stefana Wyszyńskiego stanie się dziedzictwem², czy pozostanie tylko fragmentem dziejów Kościoła katolickiego w Polsce?

² Z wielości definicji terminu „dziedzictwo”, występujących w dyscyplinach humanistycznych, powyższa uwaga dotyczy współcześnie powstałego znaczenia: „Dziedzictwo koncentruje się na chwili obecnej – jest tworzone, kształtowane i zarządzane w odpowiedzi na aktualne zapotrzebowanie” (*Cultural heritage...*, 2015, s. 11).

Bibliografia

- Chomczyk, Z. (red.). (1995, 1996, 1997). *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*. Warszawa: PTN Busola.
- Cultural heritage counts for Europe*. Skrót raportu. (2015). Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.
- Grzegorzczak, J. (2001). Skrawek nieba. W *Drodze*, 56, 29.
- Ochojska, M. (2001). Jak Biskup Wyszyński odwiedził wiejską chatę. *Niedziela* 16, 6.
- Wyszyński: strażnik tradycji czy wizjoner. Dyskusja miesięcznika *Znak* z udziałem Haliny Botnowskiej, Stanisławy Grabskiej, ks. Adama Bonieckiego, Bohdana Cywińskiego, Wojciecha Wieczorka i Stefana Wilkanowicza. *Tygodnik Powszechny*, 31, 10.
- Wyszyński, S. (1975). *Kromka chleba*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.

Informacje dla autorów

1. Zgłoszenie artykułu

Zgłoszenia artykułów prosimy dokonywać drogą elektroniczną na adres redakcji czasopisma: ksse@konin.edu.pl. Ich przesłanie do redakcji KSSE oznacza, że autor/autorzy akceptują warunki umowy, która jest dostępna na stronie: http://ksse.pwsz.konin.edu.pl/wp-content/uploads/2014/10/Umowa_KSSE.pdf. Zgłoszenie artykułu jest potwierdzane przez redakcję w ciągu kilku dni.

2. Wstępna kwalifikacja oraz proces recenzji

Zgłoszenie jest rozpatrywane przez redakcję KSSE. O wynikach powiadamia się autora, a artykuł po wstępnej ocenie przesyła do recenzji z zachowaniem anonimowości. Dane autora są zakodowane, podobnie recenzenta („double-blind review proces”). W przypadku negatywnej recenzji, np. jednej z dwóch, redakcja powołuje trzeciego recenzenta i na tej podstawie decyduje o publikacji. Autor po otrzymaniu informacji o recenzjach oraz uwagach zobowiązany jest w ciągu 14 dni nanieść poprawki zgodnie z sugestiami recenzentów. W przypadku dwóch negatywnych recenzji artykuł jest odrzucany. Redakcja skrupulatnie przestrzega procedur „ghostwriting”, „guest authorship” (opracowanych na podstawie wytycznych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego).

3. Opracowanie artykułu

Tekst powinien obejmować określone części zgodnie z ogólnymi wymaganiami artykułów naukowych.

4. Normy edytorskie

A. Artykuł powinien być napisany w edytorze tekstu Microsoft Word (format doc lub docx) z zachowaniem następujących reguł:

- format (rozmiar papieru) – A4,
- marginesy: lewy, prawy, dolny, górny – 2,5 cm,
- czcionka – Times New Roman 12 pkt,
- interlinia (odstęp między wierszami) – 1,5,
- akapit (wcięcie pierwszego wiersza) – 1 cm (bez odstępu między akapitami),
- tekst wyjustowany (bez dzielenia wyrazów),
- dopuszczalne wyróżnienia w tekście – kursywa i/lub pogrubienie (bez podkreślenia),
- wypunktowanie – dopuszczalne znaki „•”, „–”,
- tytuł tabeli (nad tabelą) – Times New Roman 12 pkt, wyrównany do lewej:
Tabela 1
Tytuł tabeli
- tekst w tabeli – Times New Roman 10 pkt, wyjustowany (bez kolorów i cieniowania),
- styl tabeli – prosty (siatka),
- tytuł rysunku (pod rysunkiem) – Times New Roman 12 pkt, wyśrodkowany:
Rysunek 1. Opis rysunku.
- elementy graficzne – czarno-białe,
- źródło (pod tabelą lub rysunkiem) – Times New Roman 10 pkt, wyśrodkowane,
- poszczególne elementy artykułu oddzielone pustym wierszem.

B. Układ artykułu

Imię i nazwisko autora/autorów – wyrównane do lewej

Nazwa jednostki (afiliacja) – wyrównana do lewej

Adres e-mail autora/autorów – wyrównany do lewej

Wstęp – tekst wyjustowany

Część główna z podziałem na sekcje – tekst wyjustowany; tytuły sekcji ponumerowane i pogrubione

Zakończenie – tekst wyjustowany

Bibliografia – tylko pozycje przywołane w artykule; tekst wyjustowany

Tytuł artykułu w języku angielskim – pogrubiony, wielkimi literami, wyśrodkowany

Streszczenie w języku angielskim (Abstract) – od 500 do 1000 znaków (ze spacjami); tekst wyjustowany

Słowa kluczowe w języku angielskim (Key words) – 4-6 słów (prostą czcionką), oddzielone od siebie średnikami

C. Zasady przygotowania przypisów

Teksty powinny być napisane i sformatowane zgodnie z **regułami APA** (*American Psychological Association*). Ten styl cytowania jest czasem nazywany stylem autor-rok (tzw. przypisy harwardzkie) i polega na podawaniu źródeł w nawiasach znajdujących się bezpośrednio w tekście i zawierających nazwisko autora, rok wydania oraz ewentualnie stronę cytowanej publikacji.

Dla tekstów wydawanych w języku polskim – reguły APA są szczegółowo opisane w publikacji *Standardy edytorskie naukowych tekstów psychologicznych w języku polskim na podstawie reguł APA* (Harasimczuk, Ciecuch, 2012), którą można pobrać ze strony Wydawnictwa PWSZ w Koninie (http://www.pwsz.konin.edu.pl/userfiles/files/IN_PWSZ/Wydawnictwo/APA-PL.pdf) lub wydawcy (<http://liberilibri.pl>). Prosimy o dokładne zapoznanie się z tą publikacją i przestrzeganie wszystkich reguł. Użyto je m.in. w niżej podanych publikacjach (E. Przykłady pozycji bibliograficznych).

Jeśli chodzi o język angielski, styl APA jest opisany jeszcze bardziej szczegółowo w *Publication Manual of the American Psychological Association* (2010), ale na potrzeby autorów i redaktorów w większości przypadków z pewnością wystarczą skrócone wersje opisu dostępne w sieci (np. <https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/>).

W przypadku języka niemieckiego polecamy pozycję *Zusammenfassung der APA-Normen zur Gestaltung von Manuskripten* (2007), która znajduje się w sieci (http://www.gillesdutilh.com/BAMaterials/Zusammenfassung_APA.pdf).

Można również skorzystać z książki Ciecucha (2013), napisanej w języku polskim, oraz artykułów w anglojęzycznym czasopiśmie *Studies in Second Language Learning and Teaching* (<http://pressto.amu.edu.pl/index.php/sslIt/index>). Publikacje te są bardzo dobrymi i bogatymi przykładami, w których użyto stylu APA.

Pracę należy dostarczyć redakcji KSSE w wersjach zapisanej na płycie CD.

UWAGA: Prosimy o przemyślane stosowanie wyróżnień i tabulatorów, nadużywanie ich bardzo utrudnia pracę nad tekstem.

UWAGA: Jeżeli materiał ilustracyjny pierwotnie przygotowany w wersji barwnej (mapy, wykresy, schematy itp.) ma być zamieszczony w pracy jako czarno-biały, powinien być tak przygotowany przez autora, żeby był wystarczająco czytelny w druku czarno-białym (w dobrej rozdzielczości).

Bibliografia

APA-Style (6th) Kurz-Manual. (2015). Pobrane z: <http://www.scm.nomos.de/fileadmin/scm/doc/APA-6.pdf>

Harasimczuk, J., Ciecuch J. (2012). *Standardy edytorskie naukowych tekstów psychologicznych w języku polskim na podstawie reguł APA*. Warszawa: Liberi Libri.

Publication manual of the American Psychological Association (wyd. 6). (2010). Washington, DC: American Psychological Association.

Zusammenfassung der APA-Normen zur Gestaltung von Manuskripten. (2007). Basel: Institut für Psychologie, Universität Basel. Pobrane z: http://www.gillesdutilh.com/BAMaterials/Zusammenfassung_APA.pdf

E. Przykłady pozycji bibliograficznych

Bibliografia powinna zawierać jedynie te pozycje, na które autor powołuje się w tekście.

Cambridge declaration on consciousness. (2012). Pobrane z: <http://fcmconference.org/img/CambridgeDeclarationOnConsciousness.pdf>

Cenoz, J., Genesee, F., Gorter, D. (2014). Critical analysis of CLIL: Taking stock and looking forward. *Applied Linguistics*, 35, 243-262.

Cenoz, J., Jessner, U. (2009). The study of multilingualism in educational contexts. W: L. Aronin, B. Hufeisen (red.), *The exploration of multilingualism* (s. 121-138). Clevedon: Multilingual Matters.

Ciecuch, J. (2013). *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*. Warszawa: Liberi Libri.

Corbett, G. G. (2000). *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.

DeKeyser, R. M. (2000). The robustness of critical period effects in second language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition*, 22(4), 499-533. Pobrane z: <http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&fid=67466&jid=SLA&volumeld=22&issuelid=04&aid=67465>

Dörnyei, Z., Ushioda, E. (red.). (2009). *Motivation, language identity and the L2 self*. Bristol: Multilingual Matters.

Leech, G. (1983). *Principles of pragmatics*. London: Longman.

Mańczak-Wohlfeld, E. (1995). *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.

Marian, V., Shook, A. (2012, October 31). The cognitive benefits of being bilingual. *Cerebrum*. Pobrane z: <http://dana.org/news/cerebrum/detail.aspx?id=39638>